

STANJE I PERSPEKTIVA UZGOJA ZAGORSKOG PURANA**S. Mužic, Z. Janječić, Maja Dražić****Sažetak**

Značaj proizvodnje purećeg mesa u svijetu općenito, pa i u Hrvatskoj raste, odnosno njegova se potrošnja stalno povećava. Pure su kao domaća perad stigle u Europu početkom šesnaestog stoljeća, da bi već na početku sedamnaestog bile prisutne na našim prostorima odnosno u Hrvatskom zagorju. Tijekom slijedećih četiristo godina, uz vrlo malo utjecaja sa strane, na području Hrvatskog zagorja nastala je izvorna pasmina pura - zagorski puran. Ova pasmina imala je u prošlosti veći značaj nego danas, no sada je shvaćen njezin značaj i ponovo se nalazi u centru pažnje. Trenutno se na području dviju županija Hrvatskog zagorja uzgaja oko 1700 rasplodnih životinja u tipu zagorskog purana, odnosno oko 2500-4000 u cijeloj Hrvatskoj. Glede zastupljenosti boje perja zagorskih purana, situacija je slijedeća: brončani 48,8%, svijetli 21,3%, sivi 16,3%, crni 11,1% i žuti 2,5%. Uzgajivači prosječno godišnje po purici dobiju oko 17 jaja, odnosno 11 odgojenih purića, stoje znatno ispod genetskog potencijala zagorskog purana. Većina zagorskih purana uzgaja se na slobodan način, ali u lošim hranidbeno-zootehničkim uvjetima. Obzirom na sve veću popularnost organske proizvodnje hrane za ljude te povećane potrošnje mesa peradi pa i pura, postoji realna šansa za znatno proširenje uzgoja zagorskog purana.

Ključne riječi: zagorski puran, uzgoj, stanje, perspektiva

Uvod

Struktura peradi u Hrvatskoj po vrstama i kategorijama ne prati se u službenoj statistici. Prema podacima iz studije Hrvatske gospodarske komore i

Rad je priopćen na 4. simpoziju "Peradarski dani 2001", Poreč, 16-19. 5. 2001.

Prof. dr. sc. Stjepan Mužic, Agronomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Svetošimunska 25, 10 000 Zagreb, Hrvatska. Tel. ++385(0)1 2393822, E-mail: muzic@agr.hr, Z. Janječić, Agronomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Hrvatska, HSSC Hrvatski stočarsko selekcijski centar, Kačićeva 9/III Zagreb, Hrvatska

Poslovne zajednice za stočarstvo u Hrvatskoj je 1990. bilo, od ukupne peradi, 93% kokoši, 2% pura, 2% pataka i 3% gusaka. Trenutna situacija strukture peradi u Hrvatskoj nije bitno drugačija, iako ima naznaka da se povećava udio pura, gusaka i pataka na račun kokoši.

Pure, odnosno purani, čine drugu vrstu peradi glede njihove ekonomske važnosti unutar peradarstva. Ovo se može potkrijepiti podacima o količini konzumiranog peradskog naspram purećeg mesa po glavi stanovnika godišnje. U 1999. godini (FAS 2000) Izrael je imao omjer 41,9:14,0 kg, zatim slijede SAD 49,4:8,5 kg, Francuska 24,1:5,8 kg, Nizozemska 22,8:3,6 kg, Poljska 14,0:2,9 kg, Hrvatska oko 17,0:1,1 kg, a Brazil svega 25,0:0,6 kg. Ostali dio svijeta ima vrlo malu, gotovo zanemarivu, potrošnju puretine. Zahvaljujući hranjivoj vrijednosti, ukusnosti i opće poznatoj atraktivnosti purećeg mesa, trend njegove potrošnje je visok. Spomenutom rastućem trendu potrošnje mnogo doprinosi i industrijalizacija proizvodnje purećeg mesa, prvenstveno u smislu izvan sezone potrošnje i povećanja oblika i načina prodaje istog, te sve veća potreba za mesom peradi uzgajane na "organski" način, za što su čiste pasmine pura naročito pogodne.

Domaće pure potječu od američkog divljeg purana (*Meleagris gallopavo*) koji i danas obitava na sjeverno američkom kontinentu i to u nekoliko podvrsta i varijeteta. U Europu je dospio nakon Kolumbovog otkrića Amerike, da bi i u naše krajeve stigao stotinjak godina kasnije. Naime, već sredinom sedamnaestog stoljeća, u Hrvatskom zagorju postoje zapisi o puranu kao cijenjenom pečenju za blagdanske dane. Od tada pa do danas, puran se proširio cijelom Hrvatskom, a u Zagorju je tijekom tih nekoliko stoljeća formirana i zasebna pasmina poznata kao zagorski puran. U Europi je zagorski puran postao poznat tridesetih godina 20. stoljeća kada je izvožen u mnoge europske zemlje u količini od 40000-50000 komada godišnje. Ova aktivnost je zamrla početkom drugog svjetskog rata, da bi do unazad nekoliko godina ponovo porastao interes za zagorskog purana, prvenstveno kao ugrožene hrvatske pasmine pura, u okviru globalnog pokreta za očuvanje genetske raznolikosti domaćih životinja, a zatim i kao mogućnost proširenja poduzetničke aktivnosti u proizvodnji peradskog mesa.

Prva istraživanja o zagorskom puranu je izvršio i objavio Kodinetz 1940. godine. Tijekom 1936.-1937. godine Kodinetz je istražio stanje populacije zagorskog purana na području koje se danas većim dijelom nalazi u sklopu Krapinsko-zagorske i Varaždinske županije. Autor procjenjuje da je brojnost populacije rasplodnih životinja na spomenutom području iznosila oko 28000 jedinki.

Trenutno stanje uzgoja zagorskog purana

Tijekom 1996. godine u Hrvatskoj je pokrenut projekt zaštite i širenja uzgoja zagorskog purana u okviru čega je tijekom slijedećih godina izvršeno istraživanje stanja populacije zagorskog purana glede brojnosti, te nekih fenotip-skih svojstava.

Tako su Mužić i sur. (1999.) istražili populaciju zagorskih purana kod 147 domaćinstava iz područja Hrvatskog zagorja (Krapinsko-zagorska i Varaždinska županija) i došli do slijedećih rezultata. Brojno stanje populacije rasplodnih zagorskih purana procjenjuje se na svega oko 1500 komada (omjer spolova 1:3,73) stoje oko 18 puta manje od stanja iz 1937. godine. Zastupljenost tipova purana glede boje perja bila je: brončani 50%, sivi 18%, svijetli 22% i crni i ostali 10%. Svojstva eksterijera istraživanih životinja ocijenjenih izmjerama tjelesne mase, duljine i širine trupa te duljine i dubine prsiju nisu se bitnije promijenila u odnosu na purane iz 1937. godine (Kodinetz, 1940.).

Tablica 1. - ZASTUPLJENOST TIPOVA ZAGORSKIH PURANA PO BOJI PERJA

Tip	Purani	%	Purice	%	Ukupno	%
Brončani	108	49.3	436	48.7	544	48.8
Svijetli	54	24.7	180	20.1	235	21.0
Sivi	35	16.0	147	16.4	182	16.3
Crni	16	7.3	111	12.4	127	11.4
Žuti	6	2.7	22	2.5	28	2.5
Ukupno	219	100.0	896	100.0	1115	100.0

Prema podacima iz godišnjeg izvješća Hrvatskog stočarskog selekcijskog centra (HSSC 2000) za 2000. godinu, na području Krapinsko-zagorske i Varaždinske županije pod selekcijsko-uzgojnom kontrolom nalazi se ukupno 205 uzgajivača (držaoca) zagorskih purana. Isti su u 2000. godini imali u uzgoju ukupno 1115 rasplodnih životinja. Osim 205 registriranih uzgajivača smatra se da u spomenutim županijama postoji još oko stotinjak koji nisu pod kontrolom HSSC-a, odnosno to znači dodatnih 600 rasplodnih životinja ili ukupno oko 1715. U ostalim dijelovima Hrvatske koji graniče s Krapinsko-zagorskom i Varaždinskom županijom, ima još dosta uzgajivača purana u tipu zagorskog purana, gdje vrlo grubo procjenjujemo da ih ima još nekoliko stotina, što bi brojku cjelokupne populacije rasplodnih životinja zaokružilo u rasponu od 2500-4000.

Fenotipska i reprodukcijska svojstva zagorskih purana

Istraživana populacija od 1115 rasplodnih životinja (pod kontrolom HSSC-a) sastojala se od 896 purica i 219 purana, što čini omjer spolova od 1:4, i to je malo poboljšanje u odnosu na 1999. godinu (1:3,7), no još uvijek je to preuski omjer u odnosu na optimum (1:10-12). Zastupljenost tipova purana po boji perja u 2000. godini prikazana je na tablici 1.

Iz tablice je uočljivo da postojeća populacija zagorskih pura ima vrlo slaba reprodukcijska svojstva, što je posljedica prvenstveno lošeg (pogrešnog) načina držanja i slabe hranidbe rasplodnih životinja tijekom zime i proljeća. Prema našim saznanjima, zagorske pure imaju genetski potencijal za najmanje duplo veću nesivost, što znači da se vrlo brzo može povećati broj podmlatka po jedinki primjenom odgovarajuće tehnologije uzgoja i hranidbe istih.

Način držanja i iskorištavanja zagorskih purana

Zagorski puran se već stoljećima uzgaja takozvanim slobodnim sistemom držanja. U zootehničkom smislu to znači da životinje veći dio života provode na otvorenom, slobodno se krećući livadama, voćnjacima, šumarcima ili drugim vegetacijom bogatim staništima. Samo u nepovoljnim vremenskim uvjetima i noću, odraslim se zagorskim puranima osigurava čvrsto sklonište (peradnjak), a uzgoj podmlatka do bobičanja odvija se također u zatvorenom prostoru u kontroliranim mikroklimatskim uvjetima. Spomenuti način uzgoja zagorskih purana trenutno, nažalost, nije u uporabi za otprilike oko 50% populacije. Dosta uzgajivača ima na raspolaganju vrlo malo površine (zemljišta) za zeleni ispust, čime se značajno pogoršavaju uvjeti držanja i hranidbe, a time i uzgojni rezultati. To se prvenstveno odnosi na loše zdravlje, a time i na veliki mortalitet tijekom uzgoja kao i na lošu reprodukcijsku moć rasplodnih životinja.

Iskorištavanje, odnosno svrha uzgoja zagorskih purana, odvija se uglavnom u tri pravca. Veći dio uzgoja namijenjen je za sezonsku vlastitu potrošnju uzgajivača. Drugi, manji dio, uzgojenih purana prodaje se većinom u živom stanju bilo neposredno kod uzgajivača bilo putem stočnih sajмова. Najmanji dio uzgojenih purana plasira se putem mesnica odnosno ovlaštenih klaonica i to su životinje od većih uzgajivača (i do 600 purana godišnje) kojima to postaje zanimanje.

Tablica 2. - REPRODUKCIJSKA SVOJSTVA ISTRAŽENIH ZAGORSKIH PURA TIJEKOM JEDNE RASPLODNE SEZONE

Tip pura po boji	Broj istraženih purica	Broj snesenih jaja	Broj nasađenih jaja	Broj izvaljenih purića	Broj odgojenih purića
Brončani	406	16.01	15.00	13.5	9.96
Svijetli	139	15.53	15.83	13.4	10.10
Sivi	134	16.74	16.18	14.8	10.53
Crni	103	16.90	15.06	13.8	11.94
Žuti	22	17.91	17.09	15.6	14.45
Ukupno + prosjek	804	16.62	15.83	14.2	11.40

Perspektive daljnjeg uzgoja zagorskog purana

Iz podataka navedenih u uvodu vidljivo je da pureće meso u razvijenim zemljama čini od 10-30% ukupne potrošnje peradskog mesa. Nadalje, povećanje potrošnje mesa pura u nekim zemljama iznosi i 3-5% godišnje, ukupni promet purećim mesom u svijetu iznosi oko 140 milijuna dolara, a zemlje kao Austrija, Italija i Švicarska su veliki uvoznici purećeg mesa (FAOSTAT 1999.). Najveći dio spomenute potrošnje i prometa purećim mesom odnosi se na meso iz industrijskog tova hibridnih purana, no sve veći interes se pokazuje za mesom pura uzgajanih na slobodan-prirodniji način. Prema članku iz WP (2000.), u Njemačkoj se godišnje povećava potrošnja organski proizvedenog peradskog mesa preko 7%, a sve veće firme koje se bave tovom pura organiziraju istu na takozvani "slobodni način" (free range). U Francuskoj, Švicarskoj i Velikoj Britaniji postoji također niz uzgajivača pura na slobodan način s time da oni uzgajaju čiste pasmine laganog tipa (Solonjska pura, Norfolška pura) i osnovni problem je nedostatak jednodnevnog podmlatka tih pasmina u odnosu na mogućnost plasmata. Spomenute pasmine pura se bolje prihvaćaju od potrošača u odnosu na hibridne životinje uzgojene na slobodan način. Na osnovi vlastitih zapažanja smatramo da je u Hrvatskoj potražnja za purećim mesom iz slobodnog uzgoja također u porastu, no isključivo sezonskog karaktera (zimski blagdani), a posebice će to doći do izražaja narednih godina zbog općepoznatih problema kravljeg ludila i slinavke i šapa. Osim toga, imamo spoznaje o realnim mogućnostima izvoza na slobodan način uzgojenih zagorskih purana. No, da bi se ostvarile navedene mogućnosti povećanja uzgoja zagorskih purana trebalo bi riješiti nekoliko osnovnih problema kao što su:

- nastaviti s radom na konsolidaciji zagorskog purana glede fenotipskih i reprodukcijskih svojstava u okviru Udruge za očuvanje, zaštitu i uzgoj zagorskog purana,
- povećati broj uzgajivača po kontrolom HSSC-a, koji ostvaruju poticaj za rasplodne purane, posebice onih koji bi se bavili isključivo reprodukcijom istih,
- proširiti uzgoj zagorskih purana u krajeve s više slobodnih zemljišnih površina, a time dobiti uzgajivače kapaciteta nekoliko tisuća utovljenih životinja u sezoni,
- organizirati postojeće i izgraditi nove miniklaonice zagorskih purana,
- putem poljoprivredno savjetodavne službe educirati sve sadašnje i potencijalne uzgajivače glede ishrane, tehnologije držanja i očuvanja zdravlja zagorskih purana.

Zaključak

Na području Hrvatskog zagorja nastala je tijekom četiri stoljeća izvorna pasmina purana zagorski puran. Nakon drugog svjetskog rata brojnost populacije zagorskog purana naglo opada, no unazad nekoliko godina porastao je interes za njihovim uzgojem. Pokrenut je program zaštite i proširenja uzgoja zagorskog purana, a jedna od najvažnijih mjera je novčani poticaj za držanje rasplodnih životinja koji se ostvaruje putem HSSC-a. Trenutno se na području Hrvatskog zagorja i okolnim regijama uzgaja oko 4000 rasplodnih zagorskih purana u više tipova glede boje perja. Njihova reprodukcijska svojstva su relativno slaba, ali se mogu tehnološkim i uzgojnim mjerama značajno popraviti. U Europi i Hrvatskoj postoji potreba za mesom pura uzgajanih na slobodan način, za što je zagorski puran vrlo pogodan, samo treba stvoriti ekonomsko tehnološke uvjete za povećanje uzgoja istog.

LITERATURA

1. FAOSTAT database, www.fao.org, 1999.
2. FAS, Foreign Agricultural Service, USA, March 2000.
3. HSSC (2000.): Godišnje izvješće Hrvatskog stočarskog selekcijskog centra.
4. Kodinetz, G. (1940): Beitrag zur Kenntnis der Rasse und der Entwicklung des Zagorianer Truthuhnes (Meleagris gallopavo). Zeitschrift für Tierzüchtung und Züchtungsbiologie, vol 47, (2) 140-165.
5. Mužic, S., Z. Janječić, Marija Đikić, Karmen Sinković (1999): Current situation of the Zagorje turkey in Croatia, Acta Agraria Kaposvariensis, vol 3 (2) 213-218.
6. WP, World Poultry, Vol.16 (2), 2000.

THE PRESENT STATE AND PERSPECTIVES IN REARING OF ZAGORJE TURKEY

Abstract

Turkey meat production throughout the world, as well as in Croatia, is gaining on importance and its consumption is raising constantly. Turkey, as a domestic fowl, was imported to Europe at the beginning of the XVI century and in the very next one they were present on our territory, namely Hrvatsko zagorje. During the next four hundred years, with very little influence from aside, Zagorje turkey - an autochthonous turkey breed was created in Hrvatsko zagorje. In the past this breed had much more importance than today, but it's meaning is recognized and once again it is in the focus of attention. Currently, there is some 1700 breeding birds in type of Zagorje turkey in two counties of Hrvatsko zagorje region and the total number on the whole Croatian territory is estimated to be 2500-4000. Regarding the color of feathers, out of the total number 48,8% is bronze type, 21,3% light, 16,3% gray, 11,1% black and 2,5% yellow. Per year, in average, breeders get 17 eggs per turkey and hen 11 reared turkey chicks what is far bellow the genetic potential of the breed.

Biggest number of Zagorje turkey is kept free range, but in poor nutritional and zoo-technical conditions. Having in mind growing interest for the organic food production and increasing consumption of poultry meat and turkey as well, real possibilities for significant expansion of Zagorje turkey breeding exists.

Key words: Zagorje turkey, breeding, status, perspective

Primljeno: 25. 5. 2001.